

ΟΜΙΛΙΑ ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΥ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗ

στην ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ του «ΘΗΣΑΥΡΟΥ ΤΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ»

Σοφολογιότατε,

Κυρίες και κύριοι,

Είναι διπλή η γιορτή απόψε. Οφειλόμενη τιμή σε μια προσωπικότητα του Ελληνικού εβραϊσμού, το συγγραφέα-επιμελητή του παρουσιαζόμενου βιβλίου και εκλεκτό φίλο μου Βίκτωρα Βενουζίου και παράλληλα τιμή, αλλά και ιστορική αποτίμηση των «Χρονικών», του περιοδικού που είναι συνδεδεμένο με την πορεία του σύγχρονου ελληνικού εβραϊσμού και του οποίου περιοδικού η πορεία τεσσάρων δεκαετιών αποτυπώνεται ευρητηριασμένη στο βιβλίο που επιμελήθηκε ο Βίκτωρ Βενουζίου. Αποτελεί συνεπώς εξαιρετική τιμή για μένα η πρόσκληση για να μιλήσω για το «Θησαυρό» των «Χρονικών» και για το δημιουργό του, και απευθύνω θερμές ευχαριστίες γι' αυτό στο Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο της Ελλάδος για την τιμητική του πρόταση.

Ήταν φθινόπωρο του 1978, όταν μαθητής της 1^{ης} γυμνασίου στο τότε σχολείο μου, το Κολλέγιο Αθηνών, άρχισα να πηγαίνω την ώρα του μεσημεριανού διαλείμματος στη μεγάλη πράγματι βιβλιοθήκη του σχολείου. Εκεί, ανάμεσα σε μια σειρά από πολύ σοβαρά περιοδικά, βρίσκονταν και τα «Χρονικά». Παραλήπτης του περιοδικού ήταν βεβαίως κι ο πατέρας μου – αλλά η σχέση του με τα βιβλία του ήταν και είναι κτητική – οπότε δεν μπορούσα να διαβάσω τότε τα «Χρονικά» στο σπίτι. Κάπως έτσι ήρθα λοιπόν κι εγώ για πρώτη φορά σε επαφή με το σπουδαίο αυτό περιοδικό, που συντρόφευε έκτοτε και για χρόνια, τον ελεύθερο μου χρόνο, πλουτίζοντας τις γνώσεις μου, διδάσκοντας με ιστορία, ιστορία πόνου και δημιουργίας, ιστορία διωγμών και αγώνα για το καλύτερο αύριο, την ιστορία δηλαδή του εβραϊκού λαού. Χρόνια αργότερα θα γινόμεουν κι εγώ συνεργάτης των «Χρονικών», που φιλοξένησαν πλήθος εργασιών μου, που οφείλω να σας πω, ότι κάποιες από αυτές δεν θα έβλεπαν ποτέ το φως της δημοσιότητας, μιας και άλλα έντυπα αρνήθηκαν να τις δημοσιεύσουν...

Ο εβραϊκός λαός είναι ο λαός της Βίβλου και βεβαίως ο λαός του βιβλίου, της γνώσης, της επιστήμης και της προόδου. Άλλωστε «Σέφερ» στα εβραϊκά σημαίνει βιβλίο. Η σχέση επομένως του εβραϊκού λαού με το βιβλίο, το έντυπο γενικά, είναι αρχέγονη. Κυκλοφορεί διεθνώς μεγάλος αριθμός εβραϊκών εντύπων, επιστημονικού και ιστορικού ενδιαφέροντος, με υψηλή στάθμη και ποιότητα, που κοσμούν τις μεγαλύτερες βιβλιοθήκες του κόσμου. Ανάμεσα τους περίτρανα συγκαταλέγονται και τα «Χρονικά».

Ο εβραϊκός τύπος της Ελλάδας έχει μακρά ιστορία. Εκδόθηκε μεγάλος αριθμός εφημερίδων και περιοδικών, πολιτικών και επιστημονικών, αρχής γενομένης από τη «Φαμίλια Ισραελίτικα» στην Κέρκυρα το 1864 και το «Ελ Λουνάρ» στη Θεσσαλονίκη το 1865. Ακολούθησαν σπουδαία έντυπα, κάποια από τα οποία έγραψαν ιστορία και έμειναν στην ιστορία: σημειώνω εδώ

ενδεικτικά τη Λα Έποκα, το Έλ Αβενίρ, την Αβάντι, το Ελ Μεσατζέρο και τις γαλλόφωνες Λ' Εντεπεντάν και Λε Προγκρέ, που έμελλε δυστυχώς να κλείσουν στα 1941 με γερμανική διαταγή, αποτελώντας προοίμιο της επερχόμενης καταστροφής και του Ολοκαυτώματος των Εβραίων Ελλήνων.

Τα «Χρονικά» έχουν μια βασική διαφορά σε σχέση με όλα τα προηγούμενα έντυπα. Δεν είναι ένα περιοδικό «από μας για μας», δεν απευθύνεται δηλαδή αποκλειστικά σε μέλη εβραϊκών κοινοτήτων, αλλά είναι ένα έντυπο που απευθύνεται στο σύνολο της ελληνικής κοινωνίας, με βασικό στόχο να γνωρίσει στους μη εβραίους την ιστορία και την παράδοση του ελληνικού εβραϊσμού.

Πως ξεκίνησαν όμως τα «Χρονικά»; Δεν είχαν βεβαίως αρχικά ούτε τη σημερινή μορφή, ούτε τη σημερινή θεματολογία. Το Μάιο του 1960, επί προεδρίας του μεγάλου ηγέτη Ισίδωρου Νόαχ, κυκλοφόρησε ένα τετρασέλιδο έντυπο, το οποίο, με ιδιαίτερη μετριοφροσύνη και αυτογνωσία, η συντακτική του επιτροπή χαρακτήρισε όργανο τακτικής μηνιαίας επαφής των ισραηλιτικών κοινοτήτων, των οργανώσεων και των ομοθρήσκων, αλλά και γνωριμίας της δραστηριότητας εκείνων που ετάχθησαν να διαχειρίζονται τα κοινά. Ήταν ένα δελτίο – συνδετική γέφυρα μεταξύ των διαφόρων στοιχείων του ελληνικού εβραϊσμού. Η μορφή του και η θεματολογία του θύμιζε τη μορφή που έχουν σήμερα «Τα νέα μας», το ενημερωτικό δελτίο του ΚΙΣΕ. Η προσπάθεια εκείνη δεν έμελλε να διαρκέσει πολύ. Το τελευταίο φύλλο κυκλοφόρησε τον Ιούλιο του 1962, χωρίς να υπάρχει αναφορά για τη διακοπή της έκδοσης του.

Δεκαπέντε χρόνια αργότερα, το Σεπτέμβριο του 1977, το μήνα Τισρί του 5738, τα «Χρονικά» επανακυκλοφόρησαν, με νέα αρίθμηση, και υπό εντελώς διαφορετική μορφή. Ήταν πλέον μια έκδοση πολυσέλιδη, ένα πλήρες περιοδικό, με καινούρια σελιδοποίηση και θεματική αρθρογραφία. Συν τω χρόνω, τόσο η εμφάνιση, όσο και η θεματολογία έμελλε να βελτιωθούν σημαντικά, σε βαθμό που πλέον τα «Χρονικά» να αποτελούν ένα επιστημονικό περιοδικό, εφάμιλλο αντίστοιχων εντύπων μεγάλων Ισραηλιτικών κοινοτήτων και φορέων του εξωτερικού.

Σκοπός της έκδοσης, όπως δηλώνεται στο σχετικό εκδοτικό σημείωμα στο 1^ο φύλλο, ήταν να αποκτήσει το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο, ως επίσημος εκπρόσωπος του ελληνικού εβραϊσμού, το δικό του δημοσιογραφικό όργανο – όπως άλλωστε συμβαίνει και στις υπόλοιπες χώρες του κόσμου, καλύπτοντας έτσι ένα κενό που υπήρχε στον τομέα της επικοινωνίας του μεταπολεμικού Ελληνικού Εβραϊσμού. Η έκδοση των «Χρονικών» ήταν ένα βήμα ενταγμένο στην τιτάνια προσπάθεια του Κ.Ι.Σ.Ε. για την ανασυγκρότηση των αποδεδειγμένων Ισραηλιτικών Κοινοτήτων. Όπως σαφώς δηλώνεται στο παραπάνω σημείωμα, καίτοι ήταν βεβαίως αδύνατον να γεμίσει το κενό που άφησε η καταστροφή του πολέμου, το Κ.Ι.Σ.Ε. συμμετείχε και συμμετέχει με εντατική και συνειδητή εργασία, στην προσπάθεια της Ελλάδας για ένα καλύτερο μέλλον και σε αυτή την προσπάθεια εντάσσονται και τα «Χρονικά».

Στα πρώτα τεύχη της νέας σειράς των «Χρονικών», ένα μέρος της ύλης εξακολουθούσε να θυμίζει την πρώτη εκδοτική σειρά: νέα και δραστηριότητες των Ισραηλιτικών Κοινοτήτων και άρθρα θρησκευτικού περιεχομένου, με ανοιχτότερη οπτική αυτή τη φορά, όπως λόγου χάρη κείμενο για τη θέση των μη εβραίων στην Ιουδαϊκή διδασκαλία.

Ήδη όμως από την αρχή, είναι εμφανής η αλλαγή και η νέα πορεία. Αφενός δημοσιεύονται άρθρα ιστορικού και επιστημονικού περιεχομένου: σημειώνω εδώ ότι στο 2^ο κίολας φύλλο περιλαμβάνεται κείμενο για την «Προστασία της παραδόσεως» του αείμνηστου Νίκου Χανάν Σταυρουλάκη, ο οποίος απετέλεσε στυλοβάτη της παράδοσης και το έργο του τις επόμενες δεκαετίες είναι ανεκτίμητο. Στα πλαίσια αυτά, το άνοιγμα του ελληνικού εβραϊσμού προς τα έξω, μέσω των «Χρονικών», είναι εμφανές και από τη δημοσίευση, από την αρχή σχεδόν, κειμένων μη-εβραίων επιστημόνων.

Αφετέρου τα «Χρονικά» επιβεβαιώνουν πλέον την απόφαση του Κ.Ι.Σ.Ε. να εκφράσει μια δυναμική φωνή ενάντια σε αντισημιτικές ενέργειες και έντυπα. Ο καιρός της σιωπής είχε παρέλθει. Ο ελληνικός εβραϊσμός έκανε θαρραλέο άνοιγμα προς την υπόλοιπη ελληνική κοινωνία.

Δεν γνωρίζω ποιος είχε την ιδέα της νέας αυτής εκκίνησης, όμως πρέπει να σημειώσω ότι την τότε ηγεσία του ΚΙΣ αποτελούσαν οι μεγάλες μορφές των Αλμπέρτο Κόβο, Ιωσήφ Λόβιγγερ και Δανιήλ Αλχανάτη.

Σταδιακά, η ύλη των «Χρονικών» εμπλουτίστηκε. Πλήθος σοβαρών ιστορικών και επιστημονικών μελετών δημοσιεύτηκε στα επόμενα τεύχη. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, η αλλαγή είναι αισθητή τόσο στον τομέα της ύλης του περιοδικού, όσο και στην τυποτεχνική του εμφάνιση: τα «Χρονικά» είναι πια ένα περιοδικό εβραϊκών σπουδών, εφάμιλλο με τα αντίστοιχα διεθνή έντυπα. Σημειώνω εδώ, ότι η νέα αυτή δυναμική αλλαγή στη δομή και την εμφάνιση των «Χρονικών», συμπίπτει – όχι τυχαία ασφαλώς – με τη παρουσία του Μωυσή Κωνσταντίνου στην ηγεσία του Ελληνικού Εβραϊσμού.

Τα «Χρονικά» ξεχωρίζουν και για κάτι ακόμη: είναι το μακροβιότερο έντυπο στην ιστορία του ελληνοεβραϊκού τύπου και εύχομαι ολόψυχα, η κυκλοφορία τους – παρά τις δυσκολίες που πρόσφατα ανέκυψαν – να συνεχιστεί στο μέλλον απρόσκοπτη.

Ας έρθουμε τώρα στο συγγραφέα του πολύτιμου έργου που παρουσιάζουμε σήμερα. Το Βίκτωρα Βενουζίου τον γνώρισα στα τέλη της δεκαετίας του 1990 σε κάποιο συνέδριο που οργανώθηκε στη Χαλκίδα. Διατηρώ ακόμη στο αρχείο μου μια φωτογραφία που είμαστε μαζί στο Εβραϊκό νεκροταφείο της Χαλκίδας, που ευτυχώς βρίσκεται σε άριστη κατάσταση. Έκτοτε παρακολουθώ από κοντά την πορεία του και τη σπουδαία συμβολή του στη διατήρηση της ιστορίας και της μνήμης των Εβραίων Ελλήνων. Ανεγέρθηκαν Μνημεία Ολοκαυτώματος, που χωρίς το Βίκτωρα δε θα είχαν γίνει ποτέ: στο Διδυμότειχο, τη Δράμα, την Καβάλα. Θα σταθώ σε αυτό το τελευταίο, στη μνήμη της μεγάλης Εβραϊκής Κοινότητας Καβάλας, που

απετέλεσε ραχοκοκαλιά της κοινωνίας της μακεδονικής πόλης. Δυστυχώς, μέρος της τοπικής κοινωνίας της Καβάλας και κυρίως των επισήμων φορέων της, αντιμετώπισε το μνημείο αρνητικά. Όχι απλώς αδιάφορα, αλλά αρνητικά, ώστε πρόσφατα προκλήθηκαν βανδαλισμοί από τους γνωστούς αγνώστους... Κρίμα και ντροπή για τους Καβαλιώτες. Αλλά ο Βίκτωρ δεν το έβαλε κάτω. Το περασμένο καλοκαίρι με συγκίνησε, τόσο όσο δε φθάνουν οι λέξεις να περιγράψω. Τιμώμενη πόλη η Καρδίτσα, η πόλη όπου μεγάλωσε ο Βίκτωρ, όπου η τοπική κοινωνία αγκάλιασε και περιέσωσε όλους τους Εβραίους της και τιμώμενο χωριό το Μαστρογιάννη, ο Αμάραντος, εκεί όπου βρήκαν καταφύγιο και φιλόξενη στέγη τα κυνηγημένα πουλιά, όπου ο Βίκτωρας έφτιαξε ένα μνημείο για να τιμήσει τους απλούς και αγράμματους χωριάτες, που έδειξαν αλtruισμό και ανθρωπιά, πολύ μεγαλύτερη από πολλούς καλλιεργημένους και εύπορους αστούς...

Ο Βίκτωρ, ακαταπόνητος, φρόντισε και για άλλα πολύ σημαντικά ζητήματα. Η ζωή του είναι γεμάτη μισβώθ, θεάρεστες πράξεις: μελέτη και ευπρεπισμός κοιμητηρίων στα Τρίκαλα, στην Καβάλα, στη Δράμα. Ελπίζω κάποια στιγμή να γίνει το ίδιο και στο Διδυμότειχο... Διαφύλαξε επίσης τη μνήμη των μαρτύρων του τόπου καταγωγής του, των Τρικάλων, τοποθετώντας πλάκες με τα ονόματα τους στη Συναγωγή – παράδειγμα προς μίμηση...

Όταν πριν 12 χρόνια μου έστειλε ο Βίκτωρ ένα μικρό βιβλίο 60 σελίδων, με τίτλο «το Κλειδί των Χρονικών», δεν μπορούσα να φανταστώ ότι θα φτάναμε στη σημερινή εξέλιξη, στο ογκώδες και ιδιαίτερα χρηστικό έργο, που παρουσιάζουμε σήμερα. Ο ζήλος και η επίπονη προσπάθεια του Βίκτωρα, οδήγησαν στο ευτυχές αποτέλεσμα: το Κλειδί άνοιξε το Θησαυρό...

Ο «Θησαυρός» είναι ένα χρηστικό εργαλείο – ο Βίκτωρ το αποκαλεί Λεξικό - που γίνεται χρηστικότερο μέσω της ηλεκτρονικής μορφής του, που αποτυπώνει τον πλούτο των μελετών των 40 σχεδόν χρόνων κυκλοφορίας των «Χρονικών». Πλούτο, που κινδύνευε να χαθεί, μένοντας απροσπέλαστος στις νέες γενιές, με τους τόμους του περιοδικού να παραμένουν σκονισμένοι και ξεχασμένοι σε κάποιες βιβλιοθήκες. Με τον «Θησαυρό» όμως ο κίνδυνος αυτός εξέλιπε. Ταξινομημένα κατά θέμα, τίτλο, ονοματεπώνυμο συγγραφέα, και παραπομπή στο τεύχος και στη σελίδα, η ύλη των «Χρονικών» καθίσταται προσιτή τόσο στον ερευνητή, όσο και στον απλό φιλομαθή αναγνώστη. Ο Βίκτωρ μερίμνησε ώστε, στην ηλεκτρονική έκδοση να περιληφθεί το σύνολο των τευχών των «Χρονικών» και των δυο περιόδων, με αποτέλεσμα η έρευνα να γίνεται με μεγάλη άνεση και ευκολία. Με τη συμβολή του Βίκτωρα Βενουζίου μέσω του «Θησαυρού», τα «Χρονικά» μετατρέπονται σε κτήμα των νεώτερων γενεών, που περισσότερο εξοικειωμένες με την τεχνολογία, θα αξιοποιήσουν την ηλεκτρονική μορφή, βοηθώντας έτσι να μη χαθεί ποτέ η πολύτιμη αυτή κληρονομιά της Ελληνικής Εβραϊκής Ιστορίας.

Βίκτωρα, σε ευχαριστώ από βάθους καρδιάς και σου εύχομαι ολόψυχα Χαζάκ Μπαρούχ!

Θρασύβουλος Ορ. Παπαστρατής